

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

РОЛЬ РЕЖИМУ ЛУКАШЕНКА

В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

ПАВЛО РАДЬ

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

РОЛЬ РЕЖИМУ ЛУКАШЕНКА В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Аналітичне дослідження програми Російських та білоруських студій Ради зовнішньої політики «Українська призма» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Автор:

Павло Радь,

молодший дослідник програми Російських і білоруських студій,
Рада зовнішньої політики «Українська призма»

Рецензент:

Ян Авсеюшкін,

аналітик, iSANS

Редактор:

Ярослав Черногор, к.і.н.,

Директор програми Російських і білоруських студій,
Рада зовнішньої політики «Українська призма»

Резюме

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну Білорусь стала найбільшим союзником РФ. Офіційний Мінськ не лише надає політичну підтримку Москві, але й бере опосередковану роль у російсько-українській війні.

У минулому році режим Лукашенка надавав Росії свою воєнну і медичну інфраструктуру, передавав боєприпаси та озброєння, а також брав активну участь у тренуванні російських мобілізованих у рамках розгортання так званого регіонального угруповання військ.

У 2023 році підтримка офіційного Мінська стала менш помітною на фоні [виведення](#) практично всієї російської авіації та більшості особового складу з території Білорусі. Водночас це не означає її припинення. Навпаки відбувається налагодження більш тісної кооперації по лінії ВПК, а білоруські підприємства завантажені замовленнями для потреб ЗС РФ.

Дії білоруського диктатора зумовлені не лише слабкою зовнішньополітичною позицією і значним збільшенням залежності від Москви в умовах деградації політично-економічних відносин з Україною та країнами ЄС, але й необхідністю пошуку альтернативних шляхів для досягнення власних інтересів, які станом на сьогодні можна реалізовувати лише завдяки поглибленню співпраці з Росією та розвитку відносин з країнами «далекої дуги», передусім КНР.

У даній роботі розглянуто роль ЗС Республіки Білорусь у російсько-українській війні, проаналізовано роботу підприємств ВПК Білорусі, націлену на задоволення потреб російської армії, визначено інтереси як Москви, так і Мінська у контексті поглиблення кооперації, а також надано рекомендації українському уряду та білоруській опозиції стосовно протидії співучасті режиму Лукашенка у війні.

Залученість Збройних сил Білорусі до російсько-української війни

Ознаки співучасті режиму Лукашенка у російському вторгненні в Україну були зафіксовані у перші дні повномасштабної агресії, коли Російська Федерація використовувала територію Білорусі для наступальних дій у напрямку Києва. З того часу ЗС РБ почали брати участь у діях, націлених на підтримку бойових потуг РФ, а роль білоруських арміюців протягом 19 місяців зводилась до наступного:

- Надання власної військової і медичної інфраструктури для потреб ЗС РФ;
- Здійснення прикриття російської авіації у повітряному просторі Білорусі;
- Тренування російських мобілізованих військовослужбовців;
- Надання боєприпасів та техніки російській стороні;
- Створення гіпотетичної загрози на кордоні з Україною.

На початку повномасштабного вторгнення, коли російські війська зазнавали значних втрат, [білоруські інфраструктура](#), включаючи лікарні та польові госпіталі, була в розпорядженні росіян. Вони також використовували морги, залізничні станції й авіабази для транспортування загиблих і поранених. Так, [лікування проводилося](#) у Республіканському науково-практичному центрі радіаційної медицини та екології людини, у Гомельській обласній і міській лікарнях, у польовому госпіталі в Наровлі, а також в Мозирській міській лікарні і медичних установах в Єльську і Хойниках. Білоруські медики, які приймали поранених, були змушені [підписати розписку про нерозголошення і працювати під наглядом КДБ](#).

Надання допомоги продовжувалося і після відступу російських військ з північних областей України, адже військові медики [432-го головного воєнного клінічного медцентру](#) ЗС РБ займалися лікуванням мобілізованих військовослужбовців ЗС РФ.

Російська Федерація активно використовувала воєнні об'єкти, передусім аеродроми, для ведення бойових дій. Відбувалися пуски ракет [з околиць аеродрому в Лунінці](#), з-під [Калинкович](#), [Мозиря](#), [Хойників](#) з аеродрому в [Зябровці](#). Російські авіатори здійснювали бойові вильоти з аеродромів у [Ліді](#), [Барановичах](#), [Бобруйську](#), [Мачулищах](#), [біля Мозиря](#), [Осиповичів](#) тощо. Росіяни не гребували використанням [цивільного аеропорту в Гомелі](#) для здійснення авіаударів по території України, а також використанням повітряного простору Республіки Білорусь для [запуску крилатих ракет](#) зі стратегічних бомбардувальників Ту-22М3.

Аналізуючи роль ЗС РБ у російському вторгненні, варто згадати, що на території Білорусі діє два [центри спільної бойової підготовки ВПС і військ ППО](#), а білоруські авіатори здійснювали охорону повітряного простору так званої Союзної держави. Окрім патрулювання неба, винищувачі ВПС Білорусі [прикривали російські ракетноносці Ту-22М3](#), які здійснювали польоти у небі РБ, ЗС країни активно [використовували засоби РЕБ](#) на кордоні з Україною, а білоруські засоби ППО [прикривали аеродроми](#), на яких розташовувалися російські літаки.

Стосовно тренувань військових, то в рамках розгортання так званого регіонального угруповання військ для проведення підготовки у Білорусь [почали прибувати ешелони з російськими військовими](#). Одними з основних місць їхнього розташування стали 230-й

загальновійськовий полігон «Обуз-Лісновський» у Барановицькому районі і полігон «Лепельський» у Вітебській області, а білоруські інструктори брали [безпосередню участь у підготовці](#) російських мобілізованих. Після навчань ешелони з підготовленими військовими та технікою [відправляли ближче до зони бойових дій](#).

Окрім того, північна сусідка активно передавала зброю зі своїх запасів протягом осені минулого року, пік чого припав на жовтень. Тоді Білорусь передала [більше 200 одиниць техніки](#), серед якої були танки Т-72А, БМП-2 і вантажівки «Урал». Відбулося і значне зменшення запасів боєприпасів. Так, за рік повномасштабного вторгнення Росія отримала більше [130 тисяч тонн боєприпасів](#) з білоруських складів. Ймовірно, саме для поповнення витрат у Білорусі [створили перше підприємство](#) з виготовлення боєприпасів, яке, за потреби, може працювати ще й для задоволення потреб РФ.

Білоруські ЗС спільно з російськими колегами регулярно створювали гіпотетичну загрозу з півночі після того, як армія РФ була вимушена відступити з даного регіону. Протягом всіх місяців у Білорусі [безперервно відбувалися навчання](#) із залученням різних родів військ. Відбувалися [спільні льотно-тактичні навчання](#) ПС РБ і ПС РФ, [польові виходи танкістів](#), [курси тактичної медицини](#) тощо. Враховуючи високу інтенсивність бойових дій, Москва не просто не могла собі дозволити вивільнити значну частину сил, а не потребувала цього. До прикладу, щогорічні авіаційні навчання, які проходили взимку, судячи з усього, [виконували роль ІПСО](#) з метою відтягування частини українських підрозділів для прикриття північних рубежів і запобігання їхнього використання на більш пріоритетних напрямках.

Підприємства ВПК Білорусі: робота на потреби Росії

Білоруський воєнно-промисловий комплекс сьогодні - це прямий спадок Радянського Союзу. Хоча на території БРСР знаходилося приблизно 120 організацій і підприємств оборонно-промислового комплексу, практично всі вони мали одну особливість: через близькість до кордону на території Білорусі не розташовували великі підприємства з випуску основних систем озброєння і основних видів кінцевої оборонної продукції. Тому оборонні підприємства Білорусі виконували роль субпідрядників і переважно спеціалізувалися на випуску різних підсистем і комплектуючих.

Така ситуація зберігається і до сьогодні, тому білоруський ВПК має три основних вектори роботи:

- 1) Випуск спеціалізованої колісної техніки. Даним вектором займаються [ВАТ «МАЗ»](#) (Мінськ), [УП «МЗКТ»](#) (Мінськ).
- 2) Ремонт і модернізація техніки. За цей вектор відповідають [ВАТ «140 ремонтный завод»](#) (Борисов), [ВАТ «2566 завод по ремонту радиоэлектронного вооружения»](#) (Борисов), [ВАТ «558 авиационный ремонтный завод»](#) (Барановичі), [ВАТ «Оршанский авиаремонтный завод»](#) (Орша) , [ВАТ «Завод точной электромеханики»](#) (Мінськ).
- 3) Випуск оптичних приборів, прицільних комплексів, систем управління вогнем і зброєю, а також радіоелектронного обладнання і програмних комплексів. Найбільша кількість підприємств білоруського ВПК задіяна саме в цьому напрямку, серед яких: [УП «Тетраэдр»](#) (Мінськ), [ВАТ «АГАТ-системы управления»](#) (Мінськ), [ВАТ «АГАТ-электромеханический завод»](#) (Мінськ), [ВАТ «Алевкурп»](#) (Мінська область), [ВАТ «Пеленг»](#) (Мінськ), [ВАТ «Интеграл»](#) (Мінськ) тощо.

Хоча не відбулося змін у структурі виробництва, починаючи з 2020 року зростало значення російського ринку для білоруської оборонної промисловості. Так, якщо в 2019 році частка російського ринку склала 26%, знизившись майже вдвічі у порівнянні з 2015 роком, то з моменту придушення протестів ситуація почала змінюватися, особливо після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Тому вже у 2022 році частка російського ринку в експорті білоруського ВПК досягла 60%, у той час як географія постачання оборонної продукції звузилась.

Співпраця в оборонній сфері є важливою як для Мінська, так і для Москви. Сьогодні Росія залишилась чи не єдиним реципієнтом білоруської продукції воєнного призначення, а можливості воєнно-промислового комплексу РБ роблять її важливою складовою забезпечення потреб російської армії.

Так, на колісних шасі, які випускає ВАТ «МЗКТ» розміщують мобільні пускові установки міжконтинентальних балістичних ракет російських рухомих ґрунтових ракетних комплексів [«Тополь-М»](#) і [«Ярс»](#). На шасі білоруського виробника також розміщують бойові засоби оперативно-тактичних ракетних комплексів (ОТРК) [«Искандер»](#), бойових ракетних комплексів (БРК) [«Бастион»](#) і [«Бал»](#), реактивних систем залпового вогню (РЗСВ) [«Ураган-1М»](#), самохідні пускові установки і мобільні РЛС зенітного ракетного комплексу (ЗРК) [С-400 «Триумф»](#) тощо.

Особливо важливе значення для РФ має високотехнологічна воєнна продукція - насамперед оптичні та оптико-електронні системи прицілювання. Так, ВАТ «Пеленг»

постачає багатоканальні приціли навідника «[Сосна-У](#)», які встановлюють на Т-72Б3, тепловізійні приціли навідника «[Есса](#)», які призначені для танків Т-90С, а також «[Плиса](#)» для танків Т-80У і його модифікацій. Окрім того, «Пеленг» постачає багатоканальні приціли навідника «[Весна-К](#)» і «[Сож-ТМ](#)» для БМП-3 та її модифікацій. ВАТ «Экран» виготовляє [бортову апаратуру](#) для винищувачів МиГ-29, Су-27, Су-30 і Су-33, а ВАТ «Интеграл» - [мікросхеми для ракет](#), зокрема і стратегічних.

На ВАТ «558 Авиационный ремонтный завод» відбувається [ремонт і модернізація російських повітряних суден](#): літаків Су-25, Су-27, Су-30, МиГ-29, а також гелікоптерів Ми-8 і Ми-24. Білоруські спеціалісти також займаються [ремонтom наземної техніки](#) силами мінського УП «Монитор-Сервис» на замовлення російського Міноборони. Мова йде про такі системи ППО як «Тунгуска», «Бук», «Шилка», «Тор» і «Квадрат», а на заводі «Гомсельмаш» [білоруські спеціалісти здійснюють](#) ремонт пошкодженої в Україні російської техніки

Робота спеціалістів з Білорусі на потреби російської армії не те, що [не припинялась](#), а, судячи з усього, лише посилилась. Про це може свідчити значне зростання витрат на ремонт техніки. Якщо у 2021 році сума склала 61,5 млн. білоруських рублів, то вже наступного року вона сягнула [більше 175 млн. білоруських рублів](#). Окрім того, Державний воєнно-промисловий комітет Білорусі відзвітувався про те, що обсяг виробництва промислової продукції у 2022 році [досягнув історичного максимуму](#).

Деякі оборонні підприємства Білорусі працюють у три зміни. До прикладу, на ВАТ «Пеленг» відбувався активний набір працівників, а саме підприємство мало [велике замовлення](#) на виготовлення прицілів навідника «Сосна-У», майже всі з яких згодом опинилися в Росії. Більше того, ВАТ «Пеленг» заявило про намір [ввести в експлуатацію двох нових виробничих корпусів](#), аби збільшити виробничі потужності. [Значне збільшення замовлень фіксували](#) і на оптичному заводі «Сфера» ММЗ ім. Вавілова, внаслідок чого підприємство було вимушене відкласти виконання певних замовлень на наступний рік.

Додаткові кадри [шукають](#) на підприємстві «Зенит-БелОМО», яке займається виготовленням оптики. При тому, «Зенит-БелОМО», судячи з усього, працює у три зміни. Потребу в поповненні кадрів має й «МЗКТ», кількість вакансій на якому за останніх півроку [зросла вдвічі](#), а також [ВАТ «АГАТ-системи управління», ВАТ «558 Авиационный ремонтный завод» і ВАТ «Оршанский авиаремонтный завод»](#).

Очевидно, що співпраця білоруських і російських зброярів продовжуватиметься. Відповідно до Програми воєнно-технічної співпраці Республіки Білорусь і Російської Федерації заплановано виготовлення [малогабаритного комплексу засобів для артилерійських підрозділів](#) для потреб ЗС РФ силами ВАТ «Пеленг». Також заплановано, що «Пеленг» постачатиме метеорологічне обладнання, «Горизонт» - системи відображення інформація, «МЗКТ» - шасі для різних видів техніки, послуги із сервісного обслуговування і капремонту, електронні компоненти й оптико-електронне обладнання, а «Интеграл» розроблятиме перспективну компонентну базу для «Концерну повітряно-космічної оборони «Алмаз-Антей».

У рамках інтеграції оборонно-промислового комплексу [було заплановано](#) проведення технічного аудиту ВАТ «558 Авиационный ремонтный завод» на предмет капітального ремонту бойових гелікоптерів, створення сервісного центру на базі ВАТ «2566 завод по ремонту радиоэлектронного вооружения» з метою ремонту й обслуговування ЗРК «Тор-М2К», організацію спільної збірки БТР-82А і їх сервісного обслуговування на білоруських підприємствах зі встановленням білоруської оптики і засобів зв'язку, а також спільного виготовлення радіостанцій та іншої апаратури зв'язку для бронетехніки.

Інтереси Мінська і Москви у контексті поглиблення кооперації

Попри очевидні проблеми, які створює повномасштабне вторгнення як для Білорусі, так і для Росії, обидві сторони зацікавлені у поглибленні військової співпраці.

Режим Лукашенка, перебуваючи в умовах зовнішньополітичної ізоляції і безпрецедентного санкційного тиску, [став більш залежним](#) від Російської Федерації у різних вимірах, особливо стосовно питань війни і миру. У таких умовах інтереси Мінська не обмежуються виключно збереження внутрішньополітичної стабільності, а включають наступні елементи:

- Краща підготовка збройних сил, яка є результатом [спільних тренувань](#) з російськими підрозділами та [передачі бойового досвіду](#).
- Розвиток власного військово-промислового комплексу. Досвід російсько-української війни, а також зростання замовлень на білоруських підприємствах створюють необхідний ґрунт для збільшення розробок. Так, білоруські зброярі [більш активно працюють над виготовленням безпілотників](#), зокрема, можливим є варіант використання [іранських технологій](#), а також [автоматизованих бойових модулів, комп'ютерів і дисплеїв](#).
- Розвиток власного ВПК, а також успішне застосування білоруських розробок у бойових умовах може потенційно посприяти поглибити кооперацію з [КНР та Іраном](#). У цьому році вже відбувся ряд важливих переговорів з представниками обох держав. Так, оборонні відомства Білорусі й Ірану [підписали меморандум про воєнну співпрацю](#) і визначили план такої взаємодії на наступний рік, а під час візиту до Білорусі міністра оборони КНР відбулося обговорення питань двосторонньої співпраці у сфері оборони. Враховуючи успішний досвід реалізації таких спільних проектів як [РСЗВ «Полонез» та модернізація ЗРК «БУК» до версії «БУК-МБЗК»](#), Пекін може бути зацікавленим в інших білоруських напрацюваннях, зокрема у сфері оптики та електроніки.
- Розширення власного експорту. Враховуючи курс Мінська на [розвиток відносин з країнами так званої «далекої дуги»](#), зокрема збільшення присутності в країнах Африки, на даному континенті можуть з'явитися нові покупці продукції білоруського ВПК. Окрім того, білоруська може бути цікавою і країнам Азії, куди РБ зазвичай [постачає системи ППО і радіотехнічні системи](#).
- Мінськ має й політичний інтерес від поглиблення співпраці у воєнній сфері, що передусім стосується відносин з Китаєм. Режим Лукашенка вбачає в КНР одного з ключових партнерів, тож [зростання обсягів взаємної торгівлі](#) є цілком природними. Водночас на фоні ризиків, пов'язаних з транзитними спроможностями Білорусі, які включають і можливість [закриття кордонів](#) з країнами ЄС, і [розвиток альтернативних маршрутів](#) постачання китайських товарів у країни Європи, розвиток кооперації у сфері ВПК може втримати Білорусь у полі зору китайських інтересів.

Цілі Російської Федерації дещо відрізняються від того, чого прагнуть у Мінську, адже проблеми, з якими стикається Москва, мають прикладний характер. Важливо зазначити, що інтереси РФ у контексті нарощування воєнно-промислової співпраці з Білоруссю є також і негативною відповіддю на питання про можливість прямої участі Білорусі у російсько-українській війні. Так, інтереси Кремля включають:

- Отримання додаткового важелю впливу на Білорусь у [контексті її поглинання](#). Збільшення частки РФ в експорті білоруської продукції воєнного призначення, розміщення ядерної зброї, використання інфраструктури для ведення бойових дій і навчання мобілізованих дає Москві додаткові інструменти втручання у зовнішню і внутрішню політику країни.
- За допомогою Білорусі РФ мала змогу вирішувати бойові завдання під час початку вторгнення з території сусідньої країни, а згодом - поповнювати запаси техніки, боєприпасів та комплектуючих.
- Білорусь була і залишається тихою гаванню для Москви. Так, РФ мала змогу безперешкодно займатися підготовкою своїх бійців на території РБ, зберігати воєнну техніку (за винятком [атаки на російський ДРЛО А-50У](#) в лютому цього року) і використовувати промислові потужності сусідньої країни.
- [Присутність російських військ у Білорусі, проведення спільних навчань і регулярне висування](#) білоруських підрозділів до кордону з Україною змушували Київ використовувати певну частину ресурсів для нівелювання потенційної загрози з північного напрямку. Можна зробити висновок, що такий формат роботи був найбільш вигідною опцією для Москви, яка не витрачала власних ресурсів на підтримку активних бойових дій білоруського війська і не ставила під загрозу своїх військових та техніку, паралельно досягаючи цілі з відтягування частини українських сил.

Рекомендації

Україна

Дії білоруського воєнно-політичного керівництва несуть безпекові загрози для офіційного Києва, а існування режиму Лукашенка у майбутньому є не вигідним для України. Для того, щоб протистояти існуючим загрозам, розроблено ряд рекомендацій на правовому та воєнно-політичному рівнях.

Правовий рівень

- Українському парламенту ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду. Це дозволить набути ряд прав, які дадуть можливість передавати справи до офісу прокурора МКС та впливати на строки і стан розгляду поданих заяв.
- Українським правоохоронним органам спільно з партнерами здійснювати збір доказів причетності вищих посадових осіб Республіки Білорусь до сприяння вчиненню воєнних злочинів військовослужбовцями Російської Федерації.
- Українським правоохоронним органам спільно з партнерами здійснювати збір доказів можливої участі Білорусі у підготовці російського вторгнення та причетності вищого воєнно-політичного керівництва Білорусі до надання підтримки Російській Федерації.

Воєнно-політичний рівень

- Відповідним відомствам у співпраці з експертним середовищем розробити стратегію протидії підтримці Російської Федерації, яку здійснює режим Лукашенка.
- Українським дипломатам лобювати введення додаткових санкцій проти Республіки Білорусь, щоб позбавити Мінськ можливостей отримувати західні комплектуючі для виготовлення продукції військового призначення та допомагати Російській Федерації обходити санкційні обмеження.
- Відповідним відомствам налагоджувати контакти з працівниками білоруських оборонних підприємств для отримання даних про стан справ на оборонних заводах. Для досягнення даної мети можуть бути корисними робочі і персональні контакти між українськими та білоруськими зброярами. Так, до прикладу, до недавнього часу ВАТ «Оршанский авиаремонтный завод» [перебував у власності](#) українського підприємства «Мотор Січ».
- Українським силовим органам забезпечувати здійснення підривної діяльності на залізниці з метою запобігання перекиданню продукції ВПК до Росії.

Демократичні сили Білорусі

Хоча прямий вплив демократичних сил на ситуацію в Білорусі дуже обмежений, їхня діяльність може бути корисною, зокрема, у контексті надання допомоги українській стороні. Представлені рекомендації зачіпають воєнно-політичний рівень.

Воєнно-політичний рівень

- Представникам демократичних сил налагоджувати зв'язок з негативно налаштованими до Лукашенка військовими та працівниками підприємств ВПК, використовуючи персональні контакт та канали комунікації, з метою збору інформації про роботу ВПК і ЗС Білорусі та передачі даної інформації українським і західним партнерам.
- Демократичним силам запропонувати механізми примирення для білоруських чиновників та керівників оборонних підприємств, які погодяться на співпрацю.
- Представникам Об'єднаного перехідного кабінету та полку імені Кастуся Калиновського у співпраці з українською стороною здійснювати координацію дій білоруських партизан як на території Білорусі, так і в кіберпросторі.
- Білоруським кіберпартизанам здійснювати збір документації, пов'язаної з роботою білоруського ВПК, зокрема й на потреби Росії, з подальшою передачею цієї інформації українській стороні.

INTERNATIONAL
RENAISSANCE
FOUNDATION

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

info@prismua.org

<http://prismua.org/en/>

[/PrismUA](#)